

Я МАЮ ПРАВО: Права і обов'язки особи, які не входять до складу спадщини

У рамках правопросвітницької інформаційної кампанії Мін'юсту «Я МАЮ ПРАВО!» столична юстиція консультує громадян, як захисти їхні права. Зокрема, щодо питань спадкування.

Статтею 1218 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) закріплено, що до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті.

Разом з тим, наступна стаття цього Кодексу містить перелік прав та обов'язків особи, які не входять до складу спадщини. Зокрема, не входять до складу спадщини права та обов'язки, що нерозривно пов'язані з особою спадкодавця.

1. Особисті немайнові права.

Особисті немайнові права не входять до складу спадщини, оскільки нерозривно пов'язані з особою, тобто належать виключно певній особі і тому є невідчужуваними. Немає особи – немає й її особистих немайнових прав.

Стаття 271 ЦК України визначає зміст особистого немайнового права як можливість фізичної особи вільно, на власний розсуд формувати свою поведінку у сфері свого приватного життя.

До таких прав належать: право на життя, право на охорону здоров'я, право на безпечне для життя і здоров'я довкілля, право на свободу і особисту недоторканність, право на недоторканність особистого і сімейного життя, право на повагу честі та гідності, право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, право на недоторканність житла, право на вільний вибір місця проживання та свободу пересування, право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості. Цей перелік не є вичерпним – як ЦК України так і іншими актами законодавства можуть бути передбачені й інші особисті немайнові права. Ці права, як вже було зазначено, не успадковуються.

2. Право на участь у товариствах та право на членства в об'єднаннях громадян, якщо інше не встановлено законом або їх установчими документами.

Складність сприйняття цієї норми полягає в тому, що законодавством досить неоднозначно врегульоване право на участь в товаристві (стаття 100 ЦК України) та його співвідношення з корпоративними правами.

Право на участь у товаристві є суто особистим немайновим правом, а отже не може спадкуватися як безпосередньо пов'язане з особою.

Разом з тим, статутний капітал господарських товариств формується їх учасниками шляхом передачі товариству певного майна, як рухомого так і нерухомого. Вартість частки в статутному капіталі є предметом спадкування, а той, хто її успадкував, *може набути права на участь у цьому товаристві, а може й не набути його*, залежно від того, що з цього приводу передбачено установчими документами.

3. Право на відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншими ушкодженнями особи.

Право на відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'ю, хоча й є майновим правом, але таким, що тісно пов'язане з особою, якій заподіяна шкода. Адже в цих зобов'язаннях щодо відшкодування шкоди правоутворюючим є заподіяння шкоди здоров'ю конкретної особи. Її відшкодування покликане компенсувати їй ті витрати, які вона має понести для оздоровлення. Тому спадкоємці не мають відношення до таких виплат як тих, що мають цільове призначення.

4. Право на аліменти, пенсію, допомогу або інші виплати, установлені законом.

Право на аліменти, пенсію, допомогу або інші виплати, установлені законом, також нерозривно пов'язане з особою і має особисте призначення, і тому всі вони не входять до складу спадщини.

Однак право на нараховані суми заробітної плати, пенсій, стипендій, аліментів, допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, інших соціальних виплат, які належали спадкодавцеві, але не були ним одержані за життя, спадкуються на загальних підставах.

5. Права та обов'язки особи як кредитора.

Статтею 608 ЦК України встановлюється, що зобов'язання припиняється смертю боржника, якщо воно нерозривно пов'язане з його особою і у зв'язку з цим не може бути виконане іншою особою.

Аналогічно вирішується питання в разі смерті кредитора: зобов'язання припиняється, якщо воно є нерозривно пов'язаним з особою кредитора. Прикладом можуть слугувати договір доручення, який виконується особисто повіреним і припиняється смертю довірителя або повіреного (статті 1005, 1008 ЦК України). Відповідно зі смертю як особи, яка видала довіреність, так і представника, припиняється представництво за довіреністю (стаття 248 ЦК України). Як наслідок, після смерті вказаних осіб не відбувається переходу прав та обов'язків в порядку спадкування.

Права обдаровуваного, якому за договором дарування обіцяний дарунок (стаття 723 ЦК України), також не переходять у порядку спадкування – такі права припиняються його смертю.

Крім того, не переходять в порядку спадкування права за договором управління майном, оскільки такий договір припиняється у разі смерті фізичної особи – вигодонабувача або управителя майна (стаття 1044 ЦК України).

Окремо слід вказати, що до складу спадщини не входять права на одержані нагороди спадкодавця. Між тим слід зазначити, що стаття 18 Закону України «Про державні нагороди» передбачає, що після смерті нагородженого, за наявності спадкоємців, нагорода залишається в сім'ї померлого.

Не успадковуються й деякі майнові права, які безпосередньо пов'язані з особою, але не є зобов'язальними – особистий сервітут, який припиняється смертю особи, на користь якої його було встановлено (стаття 406 ЦК України).

Головний спеціаліст
Управління з питань нотаріату
Н.В. Гурська